

Nem vagyok a historizmus dzsihadistája...

**EGY KORPUSZ LEMETSZETT
VÉGTAGJAI VOLTAK**

Szerző: ZÖLDI ANNA
Portréfotó: SZABÓ GÁBOR
Építészeti fotó: VÁRKAPITÁNYSÁG NONPROFIT ZRT.

Rostás Péter 1972-ben született Budapesten. A Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemet, majd az ELTE művészettörténet szakát végezte el, s ugyanitt szerzett művészettörténeti doktori címet 2010-ben. 2001 óta a Kiscelli Múzeum muzeológusa, 2010–14 és 2016–2021 között az intézmény igazgatója. 2014–2020 között egyben a Budapesti Történeti Múzeum (BTM) főigazgató-helyettese. Könyvei és szakpublikációi jelentek meg a 19–20. századi bútor- és enteriorművészetről, a Budavári Palota, valamint a Kiscelli Múzeum történetéről. A 2017-ben megszűnt Hauszmann Bizottság tagjaként, de még inkább a BTM főigazgató-helyetteseként döntő befolyást gyakorolt a Budavári Palotaegyüttes rekonstrukciójára.

Hogy kerültél a Szent István-terem közelébe?

2013-ban csináltuk Farbak Péterrel a palotatörténeti kiállítást a BTM Vármúzeumában. Ez hiánypótló volt, addig nem volt a Várban a palota újkori történetét bemutató állandó kiállítás, holott akkor, a 2010-es évek közepén kb. évi egymillió ember jött fel a Budai Várba. Az újkori palota-történetből ők nem kaptak semmit. 2014–15-ben az volt az elképzelésünk, hogy a Vármúzeumot más pályára lehet állítani azzal, ha az újkori vártörténetet rekonstruált terekben tudjuk bemutatni – akkor még csak a Szent István-teremben gondolkodtunk. Az akkori miniszterelnökségtől megkérésre L. Simon László a helyettesével, Sárvári Istvánnal, megnézték a kiállítást, aztán leültünk beszélgetni, és elmondtuk, hogy mit gondolunk a Várról.

Mit gondoltatok akkor a Várról?

Azt, hogy nem lehet nekiesni a palotának csak úgy. Ahogy a bécsi Hofburgban is, komoly megelőző kutatásra van szükség, legalább tízéves munkára. Workshopokra, korszakonkénti monográfiákra, konferenciákra, és természetesen restaurálni kell a tervanyagot, fotókat, előkészíteni a tárgyi anyagot. Szükség van időre és egy szakmai teamre, amelyik ezt elvégzi.

Az állam részéről volt akkor már elképzelés a palotáról?

Kezdeni akartak vele valamit, és meghallgatták a szakmai érveinket. Az egyik érvünk az előkészítésre vonatkozott, a másik arra, hogy honnan érdemes a rekonstrukciót elkezdeni. Az azóta elkészült épületrészek: a most átadásra kerülő Szent István-terem, a déli összekötő szárny, de különösen a már korábban elkészült Lovarda, a Stöckl-lépcső és a Főország olyan területen álltak, ami beavatkozásért kiáltott. A kétezres években elkezdtek kiásni a mélygarázst, amit én nem tartok szerencsés ötletnek, szerintem ott azt nem szabadott volna. De akkor már benne voltunk, ott volt a gödör, régészetileg fel volt tárva. A hetvenes években ezen a ponton megakadt az akkori felújítás programja, nem hántották le a Hauszmann-, illetve Ybl-féle támfalakat a középkori lőréses védmű elől. Rájöttek, hogy a teljes középkori rekonstrukció túlzás lett volna. A hetvenes években abbahagyták a programot, de érezték, hogy valamit kell ott csinálni, és neobarokk partereket terveztek a Csikós udvaron. Egy meg is épült közülük a tűzvíz tároló fölé, és ott maradt egészen a kétezres tízes évek közepéig. De a terület egésze megoldatlan maradt. Azzal, hogy elbontották a Stöckl-lépcsőt, megszűnt a kapcsolat a felső palotaudvar felé.

A mostani kiépítések melletti legfőbb érv mindig az, hogy a kommunisták szándékosan pusztították el ezeket az építmé-

nyeket, tehát egyfajta történelmi revíziót hajtunk most végre. Mennyiben igaz ez?

A historizmus korának a vári beépítéstől idegen léptékét már a kortársak is bírálták. A Hauszmann-féle épület nem a politika, hanem az építészek számára nem volt érték. Hauszmann a hatalom kegyeltje volt, érthető a személyes ellenérzések. A Sándor palotát senki nem akarta lebontani, pedig romokban volt, ráadásul a két háború között ott működött a miniszterelnökség. De a klasszicista stílus kedves volt a kor építészeinek. A hatvanas évekből jegyzőkönyv tanúsítja, hogy Aczél György a trónterem 1850-es évekbeli, neorokokó díszítményeit akarta a falakon helyreállíttatni, mert az akkor még nagyrészt megvolt. Mégis leverték végül, mert az építészek ezt nem tartották értékesnek, igaz, később pénzt sem kaptak egy tisztes restaurálásra. A hetvenes évekre pedig eluralkodott a teljes koncepciótlanság, és imitt-amott régészeti rekonstrukciók bukkantak fel, de Kádárék nem bocsátottak kellő anyagi erőforrást a Budavári Palota még rendezetlen részeinek felújítására, illetve a palota még el nem készült berendezésére. 2012-ben a KÖZTI, Potzner Ferenc vezetésével készített már egy teljes körű revitalizációs koncepciót, és ebben szerepelt, hogy ezzel a területtel foglalkozni kell, a Lovarda és a Főország visszaépítését ez a koncepció javasolta. Sokszor felmerül ellenérvként, hogy ezek az épületek nem voltak kiemelkedő építészeti minőségűek. Szerintem nem ez a kérdés, nem a szépségük miatt volt kívánatos, hogy visszaépüljenek, hanem, mert hiányoztak onnan, mert szerves tartozékai voltak a krisztinavárosi szárnyak, egy korpusz lemetezett végtagjai voltak.

Kerülhetett volna oda kortárs beépítés is, nem?

Ezen a helyen véleményem szerint jobb választás volt a levágott kézfejet a helyére visszavarni. A tapasztalat azt mutatja, hogy a kortárs implantátumok gyakran öt-tíz év alatt elfáradnak, és mint egy fogytómés, kikívánkoznak az eredeti közegből.

És mi a helyzet a Várnegyed rekonstrukcióival?

Az ötvenes évek végén, a hatvanas években a polgárvárosi foghíjak beépítése kialakított egy szerethető léptéket, de azért maradtak hiányosságok, máig megoldatlan kérdések. A Dísz téren például az egykori Külügyminisztérium telke, ahová kifejezetten magasabb épület kívánkozik. Arra a telekre egyébként épp Csomay Zsófia, a mostani vári építkezések legnagyobb kritikusája készített remek tervet Jánossy Györggyel 1971-ben, kora egyik legjobb épülete lehetett volna, ha megépül. De az is nagy tömegű volt! A Honvéd Főparancsnokság torzójáról többen többször elmondták, hogy valójában két vá-

lasztás lehetséges: vagy visszaépíteni az eredeti épületet, vagy elbontani a meghagyott torzót. Tertium non datur.

A szocializmus korának koncepciója érthető: a rendelkezésre álló forrásokból helyrehozták, ami a választott kulturális funkcióhoz szükséges volt, a többit pedig elbontották, nem akartak vele foglalkozni, és pénz sem volt rá. Most van pénz, de mi a mostani fejlesztések koncepciója a funkció szempontjából?

A Csikós udvari funkció kialakításánál az volt a cél, hogy rentábilisan működtethető terek jöjjenek létre. A Várbazár földalatti rendezvénytere iszonyatos bérleti díj mellett is az év 365 napjában foglalt. A bevételre kényszerített Várgondnokság hosszú évek óta bérbe adja a palotaudvart borfesztiválra, kolbászfesztiválra, sörfesztiválra vagy éppenséggel lovasbemutatóra. Éveken keresztül egész nyáron az Oroszlános udvarban parkoltak a lovak, szagoltuk a lószagot. A lovardában egy sportpadló beépítése után most is lehetne lovasbemutatót tartani, a fő funkciója szerint azonban ez egy multifunkciós rendezvényter, ami nem volt eddig az egész palotában. A mostani koncepció, amivel én egyetértek, hogy a rendezvények költszének egy szinttel lejjebb, a Csikós udvarba. A Főörségben kávéház működik, a kulturált vendéglátás eddig szintén hiányzott. Ennek a résznek a funkciója szerintem ki van találva, én vállalom, hogy itt a visszaépítés volt a jó megoldás.

Mit nyertek a résztvevők – a Palota, a város és a BTM – a felújítással?

A Szent István-terem és a déli összekötő szárny tömegeket fog vonzani, abban biztos vagyok. Hogy ebből ki fog hasznot húzni, az más kérdés, de a Palotának jót tett, hogy ezek megépültek. A BTM alatt a nyugati zárt udvarból el lehet menni a térszint alatt egész az Oroszlános udvarig, és ha megvalósul a BTM régészeivel együtt kialakított Potzner-féle elképzelés, akkor az egykori teljes nyugati zárt udvar feltárásával el lehet jutni az Oroszlános kapuig, és testközelből, oldalról lennének láthatók a középkori királyi palota falai.

Nagyon támogattam ezt az elképzelést, hogy a BTM Vármúzeumának erősségét, a fantasztikus középkori régészeti anyagát ebben az új, izgalmas térben mutassuk be. Megnéztük rá a példákat a Louvre és a krakkói Posztócsarnok alatt, a brüsszeli, illetve a barcelonai királyi palota szintén nemrég feltárt térszín alatti tereiben. Nem tudom, miért állt le ez a koncepció, de a BTM alá be lehet majd menni, gyönyörű kilencoszthatú csehboltozatos tér van az előcsarnok alatt, ez is a hauszmanni bővítés része volt.

A mostani koncepció másik hozadéka, hogy a déli összekötő szárny falkutatásának részeként kiderült, hogy az ötvenes-hatvanas évek felújítása ebben az épületrészben nagyrészt meghagyta Hauszmann. Az északi falon komplett oszlopok jöttek elő, díszített párkánnyal együtt – ez most helyre lett állítva a BTM előcsarnokában, és az első emeleten az Oroszlános udvar felőli folyosón. Létrejött egy nagyon nagy százalékban hiteles térsor: a kapuáthajtó, az első emeleti folyosó, a Szent István-terem előszobája és maga a terem. Megérthető itt a hauszmanni palota térélménye, a teremben pedig az, hogy kicsoda történeti, építészeti és iparművészeti tudás halmazódott fel a historizmus korára. Még engem is megüt, pedig én már hat éve ezzel foglalkozom. 72 négyzetméter az egész, egy nagyobb szoba, de többet mond akárhány kiállítási tablónál. Hiszek ennek a projektnek az edukatív hatásában.

Személyesen elégedett vagy a projekttel?

Az akkori politikai vezetés a Szent István-terem kedvéért kiöltöztetett, összesen 10 négyzetméter raktárfelületet elfoglaló metszettárrért cserébe felajánlotta, hogy megcsinálhatjuk Kiscellben a régóta halogatott fejlesztést, ha kivisszük oda a metszettárat. Most van Kiscellben egy gyönyörű metszettárunk kutatóhellyel, raktárral, kutatószobákkal, megcsináltuk a sziklapincében a 400 négyzetméteres új kiállítóteret, megújult a múzeum előcsarnoka a múzeumshoppal, ruhatárral és recepcióval, ami korábban teljesen méltatlan állapotú volt. 2014 és 19 között ez volt a főváros legnagyobb kulturális beruházása! Megtervezettük a melléképületben a szoborraktárat is, amelynek a helyére a metszettár került, de ennek kivitelezése két éve várat magára. Sokszor ér támadás azért, hogy a vári metszettárat elbontottuk. Eltettük az egyébként számos Kádár-kori középület irodahelyiségeit ékesítő okoumé fából készült falburkoló paneleket, a szőnyegpadlót és a gipsz álmennyezetet, ha valakinek nem teszik a Szent István-terem, visszaállíthatja, ami előtte volt.

Sokszor elhangzott a sajtóban, hogy ez egy mintaprojekt. Mihez volt minta, és milyen tanulságokat szolgáltatott?

Az akkori vezetés elfogadta, hogy ha ezeket a beavatkozásokat elvégzi, akkor látni lehet majd, hogy a szakipar képes-e egyáltalán ma ilyen munkákra. Kiderült, hogy egy ilyen projekt nem kottázható le előre, nem igazán alkalmas közbeszerzésre, mert hatalmas többlet-költségek és óriási határidő-csúszások keletkezhetnek. A megvalósítás sokszor olyan szakipart igényelt, amit száz éve nem gyakoroltak ebben az országban, esetleg csak egy ember ért hozzá. A Szent István-teremben olyan falikárpit került a falra, hogy egész Európában egy kezemen meg tudom számolni, hányan lennének képesek leszöni. Ami érdekes, hogy a keletkezése korában is így volt, a Haas Fülöp és Fiai osztrák cég is olasz vendégmunkásokat hívott a feladatra. Ma is csak Olaszországban, Franciaországban és Németországban értenek ehhez, és ott is kihalóban van.

Hogy képzelhető el akkor, hogy az egész palotát kívánja a jelenlegi állami vezetés a hauszmanni szellemben restaurálni?

Szerintem ez illúzió, nem hiszek benne, hogy meg lehetne csinálni. Mégis iskolateremtő vállalkozásról van szó, nagyon magasra tettük a léceket. Most már látjuk technikai és projektmenedzselési szempontból is a buktatókat. A palotatorténeti kiállításból ebbe a terembe belépve művészettörténetileg is érthetővé válik, hogy miről szól a palota újkori története, miről szólt a historizmus és a szecesszió. Fontos, hogy az emberek lássák a jó példát, mert akkor jobban megbecsülik azokat a polgári épületeket, amikben laknak, hisz a budapesti lakóépületállomány java e korból való. Az építészeti kultúra iránti érzékenységet az ilyen jó példák, ha úgy tetszik, attrakciók növelik. Mikor a látogató hazamegy, a saját lépcsőházában is észreveszi a díszítő elemeket, és a következő felújításnál nem fogja elbontatni. Ez az, ami Bécsben vagy Berlinben jobban működik. Az ilyen felújításokhoz mesterek kellene, a mestereket pedig megrendelések nevelik ki. Ezért fontos, hogy most már van egy ilyen szakember-garnitúra. Lengyelországban például nem halt ki úgy a szakipar, mint nálunk, és ez nem utolsósorban Varsó háború utáni és később, a hetvenes években a Királyi Palota újjáépítésének köszönhető. Potsdamban

A Szent István-terem északkeleti sarka. Az aranyozott diófa burkolatban a Zsolnay gyárban készült kerámiaképek, a tapéta aranyzállal hímzett selyembrokát, a padlóburkolat dió-, tölgy- és mahagóni fából készített táblás parketta. A bútorok kárpithuzata aranyhímzéssel díszített selyembársony.

Az építészeti kultúra iránti érzékenységet az ilyen jó példák, ha úgy tetszik, attrakciók növelik. Mikor látogató hazamegy, a saját lépcsőházában is észreveszi a díszítő elemeket, és a következő felújításnál nem fogja elbontatni. Ez az, ami Bécsben vagy Berlinben jobban működik.

a Sanssouci kastély felújításán lengyel restaurátorok dolgoztak az 1970-es években. Ami nálunk a kastélyokkal történt, az Európa szégyene. Az építészek körében a historizmustól, a történeti stílusoktól való távolságtartás a mai napig jelen van. Szerencsére ma már elhangzanak olyan érvek, amiket hatvan éven át nem mert senki kimondani, pedig Budapest a historizmusával tudná magát eladni a nemzetközi turisztika tércéjén.

Viszont ma úgy tűnik, mintha csak a historizmus létezne, csak az lehetne érték. Még a méltán híres magyar szecesszió is háttérbe szorul.

Nem vagyok a historizmus dzsihadistája. A historizmust mint a polgárság talmi és üres kultúráját két irányból támadták a század elején: balról és jobbról. Bécsben az arisztokrácia építészét állították vele szembe, vagy valami teljesen újat, ami Amerikából és Angliából jött, vagy a visszatérést a középkori kézműves gyökerekhez. Nálunk főleg jobbról támadták; a magyar szecesszió hazafias építészeti nagyrészt a szélsőjobbon kötöttek ki a harmincas években. A Mussolini-féle novecento szintén jobbról támadja a historizmust, és a két háború között a római iskolán nevelkedett fiatal építészek és művészettörténészek lettek később, a háború után a Budai Vár felújítói: Gerő László, Dercsényi Dezső, Hidasi Lajos. Tehát ami a Kádár-rendszerben felépült palota esztétikájában lecsapódott, az gyökerében egy jobboldali világlátás terméke volt. Érdekes, hogy Major Máté, aki egyike volt a ritka baloldali építész-teoretikusoknak, konzekvensen kiállt a hauszmanni architektúra megtartása mellett. A mai baloldali kritikusok tehát alapvetően egy jobboldali esztétikát védenek.

A kritikák arra vonatkoznak, hogy a szocializmus korának közhasznú kulturális funkciója helyett most a jól fizető középosztály számára készül turisztikai látványosság.

A palota kultúrcentrum jellegét feltétlenül megőrzendőnek tartom, mert ez tarthatja életben ezt az épületegyüttest igazából. Az ördög a részletekben rejlik, a beavatkozások sikere a mélyenszántó végiggondoltságon múlik.

A XIX. század végének idealizálása nem vezet-e oda, hogy kihalt a többi korszak megbecsültsége?

Egyetértek, drámai az, ahogy a háború utáni építészetet kezeljük. Autentikus hatvanas évekbeli részletet, nyílászárót, épületplasztikát, enteriőrt elvéve találni a városban. Nagy probléma egyébként, hogy a historizmustól eltérően a nagyipari technológiával készült épületeket nem lehet restaurálni. A másik, hogy jó építészeti színvonalú házak épültek iszonyatos technikai minőségben, és az átlagember ezt látja, ezért nem tartja őket értéknek.

Itt jöhetne képbe a kortárs építészet, ami viszont képes érdemben hozzátenni a történeti örökséghez. Nem lenne szerencsésebb ezt alkalmazni, akár a Vár esetében is?

Ahogy mondtam, a Csikós udvar esetében szerintem a korbó rekonstrukció volt a jó megoldás, bármilyen kortárs épület tizenöt év múlva idegenül hatott volna. A Palotában, különösen a Magyar Nemzeti Galériában, de a BTM-ben is vannak nagyon értékes belsőépítészeti részletek, de például a nyolcvanas években befejezett Széchényi Könyvtárban már az igénytelenség jellemző. A hetvenes évek elejétől kifogyott a szufla, pénz se volt, de koncepció se. Addigra már kimerült a beruházási keret, elhagyták a hat-

vanás években tervezett díszítéseket, elképesztően gyenge minőség valósult meg. A BTM-ben a Szent István-terem helyén most elbontott metszettár is egy maradék tér, ami Kotsis Iván eredeti emeleti gyülekezőterének feldarabolásával jött létre. Erre kategorikusan azt mondom, hogy megérte feláldozni azért, amit most fog ott látni az ember.

A művészettörténeti szempontokat laikusként nehéz és értelmetlen is kétségbe vonni. De a Vár nem csak egy régi tárgy, amit restaurálunk, hanem egy működő létesítmény, ami ráadásul közkinccs és üzenetet hordoz. Most gyakorlatilag magánberuházásként épül, igaz, hogy jó szakembereket toboroznak hozzá.

Mit jelenthet ez esetben a társadalmi nyilvánosság?

A Hauszmann Bizottságba – aminek én is tagja voltam, és ami 2017-ben megszűnt – nagyon kiváló embereket hívtak, de nem működött. 40 ember nem tud koncepciót alkotni egy asztal mellett. Hiába voltak ott jó építészek, nem tudtak elég fajsúlyos érveket szegezni a kormányprogrammal szemben. Pedig az például lehetett volna érv, hogy amíg nem tudjuk a funkciót, addig nem érdemes felújítást tervezni. Mi ezt már 2013-14-ben is elmondtuk, hogy ha belekezdünk egy több cikluson át tartó rekonstrukcióba, és arról nincs közmegegyezés, akkor abból semmi jó nem származik. Én a másik oldalról sem hallok igazi koncepciót, a Várral ötven éven át senki nem foglalkozott.

Így viszont kiengedtük a szellemet a palackból, és már készül a folytatás, a József főhercegi palota, amely jóindulattal sem nevezhető értékes épületnek. Elszalasztottuk a lehetőséget, hogy a Palota nyugati oldalát egységes módon, közhasznú funkcióra kiépítsük a XXI. század szellemében.

A megvalósult visszaépítésekről művészettörténészként azt gondolom, hogy történelmi léptékekkel mérve szükséges és jó beavatkozások. Amit én javasoltam, és amit hat éven át végigkövettem, abban szilárdan hiszek. A politika síkja ettől független, és veszélyes a kettőt összemosni. A József Főhercegi Palota valóban két jó építész, a Korb és Giergl páros nem túl sikerült alkotása, ami a forrásokból úgy tűnik, hogy erős megrendelői nyomásra született. Itt nem olyan erős a visszaépítés kényszere, mint a Csikós udvarnál. Itt el tudtam volna kortárs épületet is képzelni. De az biztos, hogy most hiányzik a Szent György tér nyugati térfala, hisz ez a térsor úgy lett kitalálva, hogy van egy zárt felvezetés a diadalkapukhoz. Sajnos nem látunk jó példákat a kortárs és a történeti beépítés együttélésére, nincs ehhez Magyarországon elég felvilágosult megbízói réteg, és ezért érthető, ha bizalmatlan vele szemben a közízlés, és a politika is, ami a közízlésre akar reagálni.

A politikai üzenetek a Várral kapcsolatban nagyon erősen a történelmi jóvátételt hangsúlyozzák. Hova helyezkedhet ebben a polémiában a művészettörténész?

Az én egyik alapvetésem, hogy épületeken nem lehet a történelmet megtorolni, és épületekkel nem lehet a történelem kerekét visszaforgatni. A nemrég elhunyt Marosi Ernő állította, hogy a vári rekonstrukció egyben történelmi restauráció. Lehetséges, hogy ez a politika szándéka. De óva intek mindenkit, hogy művészettörténeti vagy műemlékvédelmi szakmai álláspontját a szerint alakítsa ki, hogy mit sejt a politikai aktorok lehetséges szándékairól. Mert, ahogy mondani szokás, még akkor is itt fog állni, amikor a biztos úr már sehol nem lesz.